

Krzysztof Firlej, Sebastian Kubala

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

ZMIANY W KRAJOWYM ROLNICZYM UBEZPIECZENIU SPOŁECZNYM W OKRESIE POAKCESYJNYM

CHANGES IN THE POLISH AGRICULTURAL SOCIAL INSURANCE FUND IN POST-ACCESSION PERIOD

Słowa kluczowe: Krajowa Rada Ubezpieczenia Społecznego, ubezpieczenia społeczne rolników, funkcje ubezpieczeń społecznych

Key words: National Social Insurance Board, farmers insurance, functions of social insurance

JEL codes: G22, P32

Abstrakt. Dokonano analizy zmian, które zachodziły w zakresie systemu ubezpieczeń społecznych rolników w okresie poakcesyjnym. W okresie objętym badaniem utrzymywała się tendencja malejąca w liczbie osób ubezpieczonych w KRUS (spadek pomiędzy 2005 i 2015 rokiem o 10%). Zaobserwowano także podobną tendencję w relacji przeciętnej miesięcznej wartości emerytury brutto z KRUS oraz pozarolniczej przeciętnej miesięcznej wartości brutto do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Podsumowano także wyniki przeprowadzonych badań dotyczących analizy regresji pomiędzy przeciętnymi wydatkami na 1 osobę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów oraz przeciętnym poziomem miesięcznych świadczeń emerytalno-rentowych. W badaniach wykorzystano miary struktury, korelacji liniowej Pearsona, regresji liniowej (wraz z najważniejszymi miarami odnoszącymi się do obliczanego modelu) oraz testów istotności.

Wstęp

Według podstawowej definicji, ubezpieczenie to umowa zawarta z odpowiednią instytucją w celu otrzymania odszkodowania za straty przewidziane w umowie, a inaczej – to odpowiednio skonstruowany system świadczeń pieniężnych i rzeczowych przysługujących pracownikom i ich rodzinom w razie choroby, niezdolności do pracy, starości, śmierci, macierzyństwa, co można nazwać ubezpieczeniem społecznym [portal Infor.pl]. Ubezpieczeniami w sektorze rolnym zajmuje się Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS)¹, która budzi coraz więcej kontrowersji wśród społeczeństwa, przedsiębiorców i samych rolników. Instytucja ta ma wykonywać zadania wyodrębnione z powszechnego systemu ubezpieczeń, takie jak: obsługa rolników w sprawach dotyczących obejmowania ubezpieczeniem społecznym rolników i opłacania składek na to ubezpieczenie, przyznawania i wypłaty świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń: emerytalno-rentowego oraz wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego, prowadzenia działalności prewencyjnej na rzecz upowszechniania zasad bezpieczeństwa pracy w gospodarstwach rolnych oraz eliminowania zagrożeń w miejscu pracy i życia rolników, prowadzenia dobrowolnej, nieodpłatnej rehabilitacji leczniczej dla osób uprawnionych do świadczeń KRUS, zagrożonych niezdolnością do pracy bądź trwale lub okresowo całkowicie niezdolnych do pracy w gospodarstwie rolnym [KRUS. *Informacje...*].

W okresie ostatnich dwóch dekad KRUS prowadził odrębny dwuinstancyjny system orzecznictwa lekarskiego. Od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (UE) KRUS przejął realizację zadań dotyczących koordynacji gwarancji świadczeń społecznych również w krajach UE. W ramach ubezpieczenia społecznego rolników występują więc funkcjonujące na własnych zasadach finansowych dwa odmienne rodzaje ubezpieczenia. Pierwszym z nich są ubezpieczenia emerytalno-rentowe, które finansowane są w dominującej części z dotacji budżetowej, a w mniejszej dopełniane są dochodami pochodzącymi ze składek ubezpieczonych rolników. Jako

¹ Ubezpieczenie społeczne rolników reguluje ustawa z 20 grudnia 1990 roku [Dz.U. 2016 poz. 277, 2043].

drugie występują ubezpieczenia wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie, które realizują funkcję świadczeń przez zbieranie składki od rolników i gromadzenie jej w Funduszu Składkowym Ubezpieczenia Społecznego Rolników [KRUS. *Informacje...*].

Przedmiotem KRUS jest dwutorowa działalność. Z jednej strony KRUS:

- obsługuje ubezpieczonych i świadczeniobiorców w zakresie spraw dotyczących objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników, przyjmowaniem składek przeznaczonych na ubezpieczenie, jak również wypłaty świadczeń przysługujących w ramach tego ubezpieczenia;
- prowadzi sprawy dotyczące obsługi prac Rady Rolników;
- promuje swoją działalność przez szerzenie wiedzy wśród ubezpieczonych i świadczeniobiorców na temat ich praw i obowiązków, które są im należne z tytułu obowiązywania ustawy;
- prowadzi i rozpowszechnia statystykę na temat występowania wypadków i nieprzewidzianych zdarzeń, objaśnia możliwości przeciwdziałania wypadkom przy pracy rolniczej, jak również zajmuje się przeciwdziałaniem występowaniu chorób zawodowych;
- dokonuje analizy występowania zdarzeń losowych, wypadków i chorób zawodowych;
- zajmuje się prowadzeniem szkoleń profilaktycznych, szczególnie dla swoich ubezpieczonych na temat zasad ochrony życia i zapobiegania utracie zdrowia;
- prowadzi szkolenia na temat postępowania w razie wystąpienia wypadku przy pracy rolniczej, występowania tego rodzaju zagrożenia, jak również stara się zaznajomić ze źródłem powstawania chorób zawodowych oraz zasadami postępowania w momencie wystąpienia wypadku przy pracy;
- stara się poszerzać wiedzę rolników w obszarze realizacji zadań produkcyjnych zgodnie z obowiązującymi aktualnie zasadami bezpieczeństwa, bezpiecznego używania środków ochrony roślin, sprzętu rolniczego i odzieży ochronnej [KRUS. *Przedmiot...*].

Ważną funkcję pełni KRUS w obszarze pomocy ubezpieczonym, jak również osobom uprawnionym do świadczeń, które utraciły zdolność do pracy, starając się przywrócić im tę możliwość przez pomoc w leczeniu lub rehabilitacji. Działania te polegają na:

- pomocy w skierowaniu na niezbędną rehabilitację;
- pomocy w tworzeniu i prowadzeniu zakładów rehabilitacji leczniczej;
- wspieraniu lecznictwa i rehabilitacji na obszarach wiejskich;
- prowadzeniu badań i analizy statystycznej dotyczącej przyczyn niezdolności do pracy;
- prowadzeniu badań naukowych na rzecz ochrony życia i zdrowia ubezpieczonych, wszelkiego rodzaju analiz dotyczących możliwości przeciwdziałania niezdolności do pracy;
- rozpowszechnianiu zdrowego stylu życia i szeroko pojętej promocji zdrowia,
- propagowaniu profilaktyki zdrowotnej na terenach wiejskich [KRUS. *Przedmiot...*].

Należy także pamiętać, że KRUS na podstawie odrębnych przepisów pełni funkcje dotyczące realizacji zadań związanych z wypłatą środków z budżetu państwa. Należą do nich:

- obsługa ubezpieczenia zdrowotnego w ramach świadczeń o opiece zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych [Dz.U. 2012, poz. 123 ze zm.];
- wypłata ryczałtów energetycznych [Dz.U. z 2012 r., poz. 400];
- wypłata dodatków kombatanckich [Art. 15, Dz.U. 2012, poz. 400 ze zm.].

Szczególony rodzaj zadań należący do KRUS to zabezpieczenie i realizacja dodatkowych zadań wynikających z zabezpieczenia społecznego rolników, które zostało przydzielone tej instytucji w ramach wykonywania przepisów wspólnotowych UE, dotyczących stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz członków ich rodzin przemierzających się we Wspólnocie oraz z dwustronnych umów międzynarodowych o zabezpieczeniu społecznym [KRUS 2005-2015].

Materiał i metodyka badań

Podstawowym celem przeprowadzonych badań było prześledzenie zmian, które zachodziły w zakresie ubezpieczeń społecznych rolników w okresie poakcesyjnym. Obszar badań odnosił się w szczególności do liczby osób objętych ubezpieczeniami społecznymi rolników oraz przeciętnych wartości wypłacanych przez ten system w zakresie emerytur i rent.

Do badań wykorzystano dane statystyczne dotyczące systemu ubezpieczeń społecznych rolników w okresie poakcesyjnym, pochodzące z GUS oraz z KRUS. Wyniki badań zaprezentowano w formie tabelarycznej oraz graficznej. Użyto miary struktury, korelacji liniowej Pearsona, regresji liniowej (wraz z najważniejszymi miarami odnoszącymi się do obliczanego modelu) oraz testów istotności.

Wyniki badań

W latach 2006-2009 obserwowano systematyczny wzrost ogólnej liczby osób przebywających na emeryturach oraz rentach w Polsce (z poziomu 9151 tys. osób do poziomu 9332 tys.), aby w kolejnych latach odnotować tendencję spadkową, utrzymującą się do roku 2015 (do 8870,3 tys. osób). Liczba osób przebywających na emeryturach i rentach spadła o 3,34%.

Poszerzając analizę o osoby objęte rolniczym systemem ubezpieczeń społecznych wypłacanym przez KRUS, zauważono spadkową tendencję w liczbie osób objętych tym systemem ubezpieczeń. Postępujący trend malejący od 2006 roku spowodował spadek liczby osób objętych tym systemem o 13,05%. Jeśli porównać obydwie tendencje, trzeba stwierdzić, że udział osób objętych rolniczym ubezpieczeniem społecznym w stosunku do osób przebywających na emeryturach i rentach spadł z poziomu 17,22% w 2005 roku do poziomu 15,49% w roku 2015 (rys. 1).

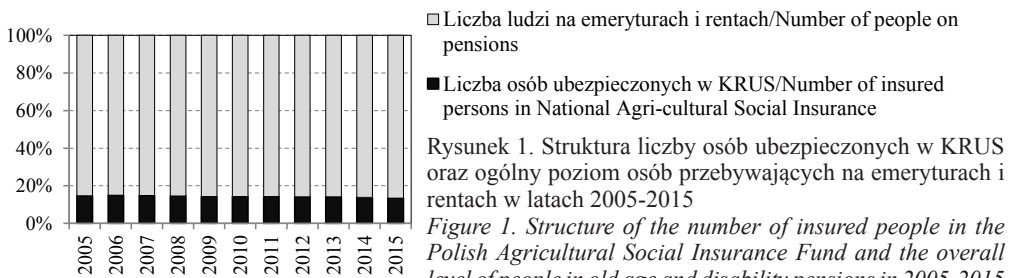
Przeciętny poziom wartości miesięcznej emerytury brutto wypłacanej z KRUS w stosunku do przeciętnej wartości miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w początkowych dwóch latach okresu poakcesyjnego oscylował w granicach 40%, aby następnie rokrocznie oscylować w granicach 35%. Ich udział w stosunku do relacji przeciętnej miesięcznej emerytury brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych i przeciętne wynagrodzenia w gospodarce narodowej różnił się średnio w analizowanym okresie o 26,96%.

Tabela 1. Liczba osób będących na emeryturach lub rentach w latach 2005-2015
Table 1. Number of people on retirement or disability pension in 2005-2015

Osoby/Persons	Liczba osób [tys.]/ Number of people [thous.]										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ubezpieczone w KRUS/Insured in the National Agricultural Social Insurance	1581	1615	1598	1574	1558	1535	1516	1492	1468	1432	1375
Na emeryturach i rentach/People on pensions	9186	9151	9189	9257	9332	9243	9123	9027	8951	8870	8880

Źródło: opracowanie własne na podstawie [KRUS 2005-2015]

Source: own study based on [KRUS 2005-2015]

Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS 2005-2015b]
Source: own study based on [GUS 2005-2015b]

Pomiędzy danymi zawartymi w tabeli 2 istniała ścisła korelacja liniowa. Wskaźnik korelacji liniowej Pearsona wyniósł 0,8033, co oznacza, że w sytuacji wzrostu poziomu relacji przeciętnej wartości emerytury brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej wzrasta również poziom relacji emerytury brutto z KRUS do tegoż wynagrodzenia.

Z roku na rok przeciętne miesięczne świadczenie emerytalno-rentowe ulega stopniowemu wzrostowi o 4,52%. Analogiczną sytuację obserwowano w wartości przeciętnych miesięcznych wydatków przypadających na 1 osobę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów (tab. 3).

Przyjmując wartość przeciętnych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów jako zmienną objaśnianą oraz przeciętny poziom miesięcznych świadczeń emerytalno-rentowych jako zmienną objaśniającą, można ustalić model regresji liniowej, który jest równy:

$$y = 33,5418 + 1,0079x,$$

Wzrost przeciętnego miesięcznego świadczenia emerytalno-rentowego o 1 zł spowoduje wzrost wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów o 1,0079 zł. Obliczony model wyjaśnia zmienność zmiennej objaśnianej w 92,15%. W przeprowadzonych badaniach poziom współczynnika korelacji wielorakiej wskazuje na istnienie dużego poziomu korelacji (96%). Przeprowadzone testy istotności wykazały statystyczną istotność.

Tabela 2. Relacje przeciętnej miesięcznej emerytury brutto z KRUS oraz z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w stosunku do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w latach 2005-2015

Table 2. Relation of average gross monthly pension of ASIF and from non-agricultural social security in relation to the average wage in the national economy over the period 2005-2015

Rok/ Year	Relacja przeciętnej miesięcznej emerytury brutto/ <i>Relation of average gross monthly pension [%]</i>	
	z KRUS do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej/ <i>of ASIF to the average wage in the national economy</i>	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej/ <i>from non-agricultural social security in relation to the average wage in the national economy</i>
2005	40,5	66,6
2006	40,9	66,1
2007	37,7	66,8
2008	34,8	59,1
2009	35,0	60,8
2010	35,3	62,2
2011	34,6	62,0
2012	35,6	62,9
2013	36,1	64,0
2014	35,6	64,0
2015	35,5	63,7

Źródło: jak w tab. 1
Source: see tab. 1

Tabela 3. Wartości przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów oraz przeciętnych miesięcznych świadczeń emerytalno-rentowych w latach 2005-2015

Table 3. The values of average monthly spending per 1 person in households of pensioners and average monthly pension schemes in the period 2005-2015

Rok/ Year	Przeciętne miesięczne [zł]/ <i>The average monthly [PLN]</i>	
	wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów <i>expenditure per 1 person in households of pensioners</i>	świadczenie emerytalno- rentowe/ <i>pension provision</i>
2005	729,43	758,11
2006	800,36	802,52
2007	848,26	813,93
2008	935,62	857,91
2009	1002,98	911,04
2010	1041,46	954,68
2011	1080,14	986,24
2012	1117,56	1 054,61
2013	1144,22	1121,52
2014	1156,86	1144,73
2015	1180,53	1179,63

Źródło: jak w tab. 1
Source: see tab. 1

Podsumowanie

KRUS pełni ważną rolę w ramach ubezpieczenia społecznego rolników, dając im gwarancję możliwości rekompensaty finansowej za utracone zdrowie lub życie przy wykonywaniu działalności gospodarczej w ramach prowadzenia gospodarstwa rolnego. Pomimo tego, że ubezpieczenie w ramach KRUS budzi coraz więcej kontrowersji, rolnicy często pozytywnie wypowiadają się na temat jego obowiązywania. Coraz częściej omija się przepisy dotyczące stosowania składki ZUS i zastępuje się je przez składkę KRUS, co wynika z wysokości uiszczanej opłaty. Niemniej jednak należy podkreślić słuszność szerzonego poglądu mówiącego o konieczności zreformowania i dostosowania do aktualnych warunków funkcjonowania KRUS. Zaprezentowane badania analityczne pozwoliły na skonstruowanie kilku wniosków na temat funkcjonowania ubezpieczeń społecznych w ramach KRUS w ostatniej dekadzie:

1. W okresie poakcesyjnym obserwowano malejący trend w liczbie osób ubezpieczonych w KRUS o 13,05%. Pomimo tego, z roku na rok przeciętne miesięczne świadczenie emerytalno-rentowe ulegało stopniowemu wzrostowi o 4,52%.
2. Dokonana analiza regresji pozwoliła wykazać, że wzrost przeciętnego miesięcznego świadczenia emerytalno-rentowego o 1 zł spowoduje wzrost wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów o 1,0079 zł, model ten jest statystycznie istotny.

Literatura

- GUS. 2005-2015a. *Budżety gospodarstw domowych*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- GUS. 2005-2015b. *Emerytury i renty*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- KRUS. 2005-2015. *Informacje o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego rolników*. Warszawa: Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.
- KRUS. *Informacje ogólne o KRUS*. <http://www.krus.gov.pl/krus/informacje-ogolne>, dostęp 20.09.2017.
- KRUS. *Przedmiot działalności kasy*. <http://www.krus.gov.pl/bip/przedmiot-dzialalnosci-kasy>, dostęp 22.09.2017.
- Portal Infor.pl. *Ubezpieczenia – definicje, składki*. http://kadry.infor.pl/kadry/ubezpieczenia/zasady_podlegania/730869,Ubezpieczenia-spoleczne-definicje-skladki.html, dostęp 22.09.2017
- Ustawa o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego. Art. 15 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego*. Dz.U. 2012, poz. 400 ze zm.
- Ustawa z 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniach społecznych rolników*. Dz.U. 2016, poz. 277, 2043.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, zgodnie z art. 20 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego*. Dz.U. 2012, poz. 400.
- Ustawa z dnia 13 stycznia 2012 r. o składkach na ubezpieczenie zdrowotne rolników za 2012-2014*. Dz.U. 2012, poz. 123 ze zm.

Summary

Article presents the analysis of changes of the Polish Agricultural Social Insurance Fund in post-accession period. As a trend shows, during the after-accession period, the number of insurance people in the Agricultural Social Insurance Fund fell down (about 10% from 2005 to 2015). There could be also noted a similar downward trend of relation between the average monthly gross value of the pension from the agricultural social insurance fund and the average salary in the national economy. Article includes also results of regression analysis between average expenditure per person in households of pensioners and the average level of monthly retirement benefits.

Adres do korespondencji

prof. dr hab. Krzysztof Firlej (orcid.org/0000-0001-7870-046X)

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych

ul. Rakowiecka 27, 31-510 Kraków

tel. (12) 293 51 57

e-mail: krzysztof.firlej@uek.krakow.pl